

THE EVOLUTION OF NATIONALIST NARRATIVES IN CONTEMPORARY CHINA: FROM A CENTURY OF NATIONAL HUMILIATION TO “CYBER-NATIONALISM”

Ye. Hobova

PhD in Linguistics, junior researcher

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies of National Academy of Sciences of Ukraine
4, Hrushevskoho str., Kyiv, 01001, Ukraine

The emergence of nationalist narratives in China since the early 20th century has taken place against the backdrop of significant historical events that have ultimately shaped the modern PRC in its current form. Some narratives have not lost their pervasiveness and relevance over this time, although they have undergone some revision and rethinking along with the historical events that served as their background and source. The paper examines how key events such as the Xinhai Revolution, the Chinese Civil War, the establishment of the People's Republic of China, and subsequent socio-political developments have shaped and changed the nationalist discourse in the country. This historical context serves as a fundamental element in the construction of a narrative of national renaissance, in which China positions itself not only as having overcome past humiliations, but also as having restored its historical status as a great world power. This narrative of historical redemption influences China's foreign policy, in particular, the assertion of territorial claims in regions such as the South China Sea, Taiwan, and Tibet. The concept of Xi Jinping's «Chinese Dream» is examined in terms of its role in shaping both domestic social discourse and changes in the country's foreign policy. This narrative of national renaissance goes beyond the economic and political spheres to encompass the cultural revitalisation and holistic rebirth of the Chinese nation. The realisation of the Chinese dream is manifested, in particular, in the Belt and Road Initiative and affects China's interaction with international organisations. The article also examines such contemporary phenomena as cybernationalism, which demonstrates how the digital age has transformed the landscape of nationalist expression. The narrative of victimhood and resistance is another important aspect that contributes to a sense of national pride and unity. The article explores how this narrative influences China's approach to perceiving external threats and its response to criticism, especially in the field of human rights, demonstrating the impact of nationalist sentiment on diplomatic decision-making.

Key words: People's Republic of China, nationalism, Communist Party of China, narratives.

ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ НАРАТИВІВ У СУЧАСНОМУ КИТАЇ: ВІД СТОЛІТТЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИНИЖЕННЯ ДО «КІБЕРНАЦІОНАЛІЗМУ»

Є. В. Гобова

Розвиток націоналістичних наративів у Китаї від початку ХХ ст. відбувався на тлі визначних історичних подій, що, зрештою, сформували сучасну КНР у її нинішньому вигляді. Деякі наративи не втратили своєї поширеності та актуальності, хоча й пройшли через певну ревізію та переосмислення разом із тими історичними подіями, що слугували їхнім тлом та джерелом виникнення. У роботі розглядаються такі ключові

події, як Сінхайська революція, громадянська війна в Китаї, утворення Китайської Народної Республіки та подальші соціально-політичні події, що змінили націоналістичний дискурс у країні. Цей історичний контекст слугує основоположним елементом у побудові нарративу національного відродження, у якому КНР позиціонує себе не лише як таку, що пододала минулі приниження, а й як таку, що відновила свій історичний статус великої світової держави. Цей нарратив історичної спокути впливає на зовнішню політику Китаю, зокрема на відстоювання територіальних претензій у таких регіонах, як Південно-Китайське море, Тайвань і Тибет. Концепція «китайської мрії» Сі Цзіньпіна розглядається з погляду її ролі у формуванні як внутрішнього соціального дискурсу, так і змін у зовнішній політиці країни. Цей нарратив національного відродження виходить за межі економічної та політичної сфер, охоплюючи культурну ревіталізацію та цілісне відродження китайської нації. Реалізація китайської мрії проявляється, зокрема, в ініціативі «Один пояс, один шлях» і впливає на взаємодію Китаю з міжнародними організаціями. У статті також розглядаються такі сучасні явища, як кібернаціоналізм, що демонструє, як цифрова епоха трансформувала ландшафт націоналістичного самовираження. Нарратив віктимності та опору є ще одним важливим аспектом, який сприяє формуванню почуття національної гордості та єдності. Досліджується, як цей нарратив впливає на підхід Китаю до сприйняття зовнішніх загроз і його реакцію на критику, особливо у сфері прав людини, демонструючи вплив націоналістичних настроїв на прийняття дипломатичних рішень.

Ключові слова: Китайська Народна Республіка, націоналізм, Комуністична партія Китаю, нарративи.

Вивчення історії китайського націоналізму має велике значення з різних причин. По-перше, націоналізм має глибокий вплив на політичну, соціальну та культурну сфери Китаю, що робить розуміння його історичного підґрунтя необхідним для правильного розуміння сучасного Китаю. По-друге, заглиблення у китайський націоналізм дає змогу зрозуміти складні відносини між китайською державою та групами етнічних меншин – історично суперечливий аспект, що формує нарратив Китаю. По-третє, вивчення китайського націоналізму відкриває цінні перспективи щодо ширшої націоналістичної динаміки. Воно прояснює взаємодію між націоналізмом і модернізацією, роль націоналізму у формуванні зовнішньої політики та його вплив на конструювання ідентичності. Нарешті, дослідження китайського націоналізму розкриває спектр націоналістичних ідеологій і рухів у Китаї, пропонуючи погляд на їхню еволюцію з плином часу. Ці різноманітні ідеології продовжують формувати політичний і соціальний ландшафти Китаю і сьогодні.

Чжао Суйшен досліджує різноманітну природу китайського націоналізму, наголошуючи на його численних формах, таких як політичний, ліберальний, етнічний та державний націоналізм. Його робота висвітлює складність націоналістичних настроїв у Китаї [Zhao Suisheng 2004, 2014]. Го Їнцзе, експерт із міжнародних досліджень, детально вивчає китайський націоналізм, зосереджуючись на його природі та глибокому впливі на політику і суспільство Китаю. Його дослідження заглиблюється у складні відносини між націоналізмом та різними аспектами китайського життя. Люсіан В. Пай, політолог, вивчає розвиток китайського націоналізму та його вплив на міжнародні відносини країни [Pye 1992]. Його робота проливає світло на те, як націоналізм формує взаємодію Китаю зі світовою спільнотою.

Чень Боюй досліджує динаміку конкуренції та кооперування націоналізмів у Китаї, зокрема вивчаючи їхній вплив на китайсько-японські відносини. Його дослідження пропонує нюансований погляд на складнощі всередині китайського націоналізму [Tan, Chen 2013; Chen 2017]. Праці Чжао Дінсіня присвячені еволюції та впливу сучасного китайського націоналізму з акцентом на пробудженні самосвідомості китайської нації. Він надає цінну інформацію про історичний розвиток та вплив націоналістичних настроїв у Китаї [Zhao Dingxin 2001, 2002].

Вивчення китайського націоналізму викликає кілька ключових дискусій. Науковці розходяться у поглядах на природу китайського націоналізму: одні розглядають його як єдину, однорідну силу, тоді як інші стверджують, що він має різноманітний і багатогранний характер. Інший дискусійний аспект стосується значення політичного та культурного націоналізму у формуванні китайської ідентичності та націоналістичних настроїв.

Триває дискусія щодо ролі етнічних меншин Китаю у китайському націоналізмі. Дехто стверджує, що меншини є невід'ємною частиною цієї концепції, тоді як інші сприймають їх як потенційний виклик єдності китайської національної держави [Zheng 2019]. Деконструкція національної ідентичності та вплив гонконгського націоналізму на дискусії навколо китайського націоналізму також є предметом дебатів [Zhao 2004]. Окрім того, існують розбіжності щодо того, якою мірою націоналізм пронизує китайські реалії, причому точки зору варіюються від розгляду його як усюдисущої сили в китайській політиці і суспільстві до розгляду його як більш обмеженого, локального явища.

Переважаюче уявлення про сучасну китайську націоналістичну політику як про політику «згори донизу» узгоджується з основними концепціями міжнародних відносин і західними інтерпретаціями націоналізму. Ці рамки часто підкреслюють державу як центрального і раціонального актора, приписуючи їй роль вираження політичної й соціальної ідентичності та інтересів громадян. Ця перспектива зосереджується на державі як на втіленні волі нації, яка прагне лояльності та підтримки, подібної до тієї, що надається самій нації, прагнучи сприяти формуванню відчуття належності до нації серед усіх громадян.

Етнічна ідентифікація китайців проводила чітку демаркацію між китайськими «ми» та некитайськими «іншими». Хоча конфуціанство допускало асиміляцію з китайською цивілізацією, воно також демонструвало крайні китаецентричні тенденції, що тягнули за собою рішуче неприйняття інших культур. Конфуціанські ідеали хоча і визнавали маньчжурів як законних правителів під час правління династії Цін, не змогли повністю придушити опозицію, що відображало укорінені етнічні кордони.

Протягом різних історичних періодів китайський культурний націоналізм еволюціонував під впливом різних подій та ідеологічних зрушень. За часів династії Цін політика сприяння етнічній та культурній єдності заклала основу для концепції єдиної китайської нації, незважаючи на іноземне лідерство династії. Рух «Четвертого травня» наголошував на протистоянні іноземному впливу, особливо з боку Японії, і пропагував святкування китайської культури для утвердження китайської самобутності. У республіканську епоху китайський націоналізм формувався під впливом таких ідеологій, як антиманьчжурство, антиімперіалізм і маоїзм [Airaksinen 2014]. У цей період

спостерігався підйом як політичного, так і культурного націоналізму, спрямованого на зміцнення націоналізму ханьців і створення міцної національної держави [Chong 2014].

Культурна революція Мао Цзедуна мала на меті докорінно змінити китайську культуру, відкинувши традиційні звичаї, щоб сприяти формуванню більш сучасної та революційної ідентичності, узгодженої з маоїстською ідеологією. Після епохи Мао економічні реформи в Китаї призвели до відродження китайського культурного націоналізму. Уряд наголошував на вшануванні традиційної культури та прагнув зберегти культурну спадщину на тлі зростаючої глобальної інтеграції. Ці різні історичні періоди суттєво вплинули на траєкторію розвитку китайського культурного націоналізму, сприяючи його постійній ролі у формуванні китайської ідентичності та впливу на внутрішню політику, а також на глобальні зобов'язання Китаю.

1911–1919: від Сінхайської революції до Руху четвертого травня

Кінець XIX ст. був справді вирішальним періодом для виникнення китайського культурного націоналізму, який суттєво вплинув на формування сучасної китайської національної держави. Кан Ювей і Сунь Ятсен були важливими фігурами у використанні культурного націоналізму для згуртування підтримки своїх реформаторських і революційних програм серед китайської діаспори.

Їхні стратегії були багатогранними і використовували різні методи, щоб прищепити закордонним китайцям почуття культурної гордості та ідентичності. Пропаганда конфуціанства, прославлення китайської історії та сприяння розвитку китайськомовної освіти були ключовими елементами цих зусиль. Наголошуючи на цих культурних аспектах, вони мали на меті омолодити і зміцнити китайську культурну ідентичність, що слугувало потужним мотиватором для закордонних китайців долучатися до модернізаційних зусиль Китаю.

Це культурне відродження і зміцнення ідентичності відіграли вирішальну роль у мобілізації підтримки політичних змін у Китаї, зокрема, кульмінацією яких стала Революція 1911 р. [Mitter 2011]. Відродження культурної ідентичності не лише сприяло зміцненню почуття єдності серед китайської діаспори, а й надихнуло на активну участь у формуванні майбутнього Китаю як сучасної національної держави [Kaufman 2011]. Не можна недооцінювати роль культурного націоналізму в активізації підтримки політичних перетворень і модернізації у Китаї, особливо під час переломної революції 1911 р. Він слугував об'єднуючою силою, яка мотивувала закордонних китайців активно долучатися до зміни долі своєї батьківщини [王小东 2000].

Націоналістична ідеологія Суня Ятсена часто напряму цитується у дискусіях про омолодження, об'єднання та модернізацію Китаю. Його акцент на національному суверенітеті, єдності між різними етнічними групами та прагненні до сильної, самодостатньої нації вважаються фундаментальними для ідентичності Китаю та його шляху до розвитку. Ба більше, роль Суня Ятсена у створенні партії Гоміньдан і його зусилля, спрямовані на поєднання традиційних китайських цінностей із сучасною політичною думкою, продовжують впливати на політичний дискурс у Китаї [Chong 1969]. Незважаючи на те що його спадщина вшановується, інтерпретація його ідей може відрізнятися серед різних фракцій усередині Китаю, особливо з огляду на історичні складнощі у відносинах між Гоміньданом і Комуністичною партією.

У сучасному Китаї націоналізм Суня Ятсена часто зображується як частина ширшого нарративу про відродження Китаю і здійснення «китайської мрії» – терміна, що асоціюється з колективним прагненням країни до національного відродження, процвітання і глобальної популярності [郑大华 2013]. Хоча Комуністична партія Китаю наслідує деякі принципи політики Суня Ятсена, наприклад щодо етнічних меншин, вона розійшлася з його ідеями про демократизацію. Погляди Суня Ятсена на Китай включно з його націоналістичними ідеями продовжують вивчати і вшановувати, а його вплив очевидний у різних аспектах китайського суспільства і політики.

1919–1949: Республіканський Китай

Безумовно, Рух четвертого травня був ключовою подією в історії Китаю, що стала значним переломним моментом у культурному та політичному ландшафті країни. Викликаний невдоволенням умовами Версальського договору, який передавав територіальні права Німеччини в Китаї, а саме німецьку концесію у Шаньдуні, Японії, рух швидко переріс у ширший культурний та антиімперіалістичний рух.

У своїй основі Рух четвертого травня сповідував кілька ключових націоналістичних ідеалів. Прихильники руху об'єдналися навколо принципів науки, демократії та націоналізму, виступаючи за глибоку трансформацію китайського суспільства. Вони наголошували на нагальній потребі модернізації та вестернізації задля зміцнення Китаю як сильної та незалежної держави.

Рух підживлювався прагненням до національної незалежності, індивідуальної емансипації та реконструкції китайського суспільства і культури. Він слугував каталізатором китайського націоналізму, сприяючи посиленню антиімперіалістичних настроїв серед населення. Окрім того, пасіонарність руху проявилася у серії страйків протягом 1920-х років, що ще більше проілюструвало широке невдоволення і прагнення до змін серед китайського населення [Chen 1970].

Одним із найбільш значущих наслідків Руху четвертого травня стало формування нового відчуття сучасної національної ідентичності. Він спричинив переоцінку традиційних китайських цінностей і звичаїв, що призвело до переосмислення політичної та культурної траєкторії Китаю. Цей рух відіграв вирішальну роль у формуванні політичного розвитку та культурної еволюції Китаю, залишивши по собі довготривалий спадок, який відлунював протягом наступних десятиліть історії країни.

Період, що охоплює антияпонську війну та роки до 1949 р., відіграв ключову роль у формуванні націоналістичних нарративів Китаю. Ці нарративи підкреслювали героїчний опір Китаю Японії під час війни, висвітлюючи звірства, скоєні японськими військами. Такий фокус мав на меті сформувати пам'ять про війну, підкреслюючи певні теми та потенційно нехтуючи іншими, що сприяло створенню патріотичного націоналістичного нарративу.

Як націоналістичний уряд, так і Комуністична партія Китаю (КПК) використовували китайський націоналізм у цей період. КПК, зокрема, включила нарратив про національне приниження та відродження у свою ідеологію, прагнучи встановити свою легітимність шляхом узгодження з популярними націоналістичними настроями. Цей історичний етап став вирішальним у формуванні націоналістичного дискурсу Китаю, наголошуючи на темах опору

іноземній агресії, жахах звірств воєнного часу та нарративу національного приниження, що супроводжувався прагненням до омолодження та відновлення сили і гідності Китаю.

КПК стратегічно позиціонувала себе як лідера в боротьбі проти японської агресії, представляючи конфлікт як «антияпонську війну опору китайського народу» [Coble 2007]. Ця націоналістична риторика підкреслювала героїчний опір китайського народу японській агресії та звірствам, роблячи значний внесок у конструювання націоналістичного нарративу. Перемога в антияпонській війні сприймалася як поворотний момент в омолодженні китайської нації. Вона стала каталізатором пробудження китайської національної свідомості, сприяла формуванню почуття гордості та єдності серед населення.

Сучасні нарративи, пов'язані з пам'яттю про війну в Китаї, поєднують елементи опору, жертв і перемоги. Роль КПК, особливо в нарративі переможця, часто висвітлюється, підкреслюючи її значний внесок у воєнні зусилля і подальший прихід до влади. Загалом антияпонська війна опору відіграла важливу роль у формуванні та просуванні китайського націоналізму, піднесенні свідомості національної ідентичності та сприянні легітимності КПК як лідера, що забезпечив перемогу і створив Китайську Народну Республіку [Coble 2007].

Китайський уряд відіграв значну роль у створенні націоналістичного нарративу навколо антияпонської війни опору. Ця участь охоплює кілька ключових аспектів. Передусім уряд КНР зображав конфлікт як «антияпонську війну опору китайського народу», підкреслюючи жертви та оборонні зусилля китайського населення задля свого національного визволення. Ба більше, уряд, зокрема КПК, позиціонував себе як центральну силу в боротьбі з японською агресією. Цей нарратив підкреслював лідерську роль КПК та її ключовий внесок у відновлення Китаю після століття приниження.

Уряд також змальовував Японію як утілення зла, наголошуючи на кричущих звірствах, скоєних японськими військовими під час війни. Таке зображення мало на меті об'єднати китайське населення проти спільного ворога і сприяти зміцненню почуття національної єдності. У рамках цього нарративу активно пропагувався патріотичний націоналізм з акцентом на героїчному спротиві та жертвах, принесених китайським народом заради визволення країни. У подальші десятиліття, щоби зберегти контроль над нарративом, уряд впливав на історичні свідчення, переробляючи підручники та підтримуючи певні нарративи через медіаканали. Хоча пам'ять про війну в різних регіонах і соціальних групах Китаю відрізняється, офіційний нарратив значною мірою сформований під впливом участі КПК у конфлікті та її стратегічного використання історичної пам'яті в політичних цілях.

Вивчаючи домінуючі націоналістичні нарративи в історичних джерелах, особливо щодо антияпонської війни Опору, можна виокремити кілька ключових тем. Один із поширених нарративів обертається навколо концепції опору, висвітлюючи рішучі зусилля китайського народу, спрямовані на протистояння японській агресії. Цей нарратив підкреслює героїзм і жертви, на які пішло китайське населення, захищаючи свою країну від іноземних загарбників [Zhang 2013]. Він зображує боротьбу як колективну справу, виховуючи почуття національної гордості за стійкість, яку продемонстрували китайці перед лицем негараздів.

Ще однією важливою темою є наратив жертви, який зображує Китай як жертву імперіалістичної агресії, а Японію – як агресора, відповідального за заповідання величезних страждань і звірств китайському населенню. Цей наратив підкреслює несправедливий характер агресії та труднощі, з якими зіткнулися китайці внаслідок неї, і має на меті викликати співчуття та солідарність на внутрішньому та міжнародному рівнях.

Поруч із наративами опору та жертви існує наратив переможця, особливо пов'язаний із Комуністичною партією Китаю [Zhao 2002]. Цей наратив підкреслює лідерську роль партії та її внесок у кінцеву перемогу над японськими загарбниками. Він зображує КПК як ключову силу, яка привела Китай до перемоги і стала ключовим гравцем у відродженні нації та утворенні Китайської Народної Республіки. Зосередженість уряду на підкресленні опору, жертвовності та переможної ролі КПК у війні допомогла консолідувати єдину національну пам'ять, яка посилює почуття гордості, стійкості та легітимності правлячої партії.

Ці наративи продовжують відігравати ключову роль у формуванні національної ідентичності Китаю та формуванні його дипломатичних та історичних перспектив.

Маоїзм та культурна революція

За часів Мао Цзедуна китайський націоналізм набув виразних рис, зосереджених навколо антиімперіалізму, опори на власні сили та єдності всіх етнічних груп у Китаї. Націоналістична ідеологія Мао виникла на тлі революційних практик, що характеризувалися непохитним антиімперіалістичним і антифеодальним духом [Zhang 2013].

Ця форма націоналізму перебувала під глибоким впливом націоналістичних настроїв, що переважали в китайській інтелектуальній традиції. Вона відіграла ключову роль в адаптації марксистської ідеології до китайського контексту, наповнивши її палкими націоналістичними ідеалами. Філософія Мао наголошувала на необхідності викорінення іноземних впливів, об'єднання Китаю та досягнення внутрішньої стабільності і процвітання. Окрім того, у цю епоху відбулася трансформація дискурсу від марксизму до націоналізму, що означало зміщення фокусу від традиційних ідеологічних систем до пріоритизації національної ідентичності та інтересів [Guo 2019].

Адаптуючи марксизм до китайських особливостей, Мао поєднав марксизм-ленінізм із виразно китайською моделлю – процес, у якому його націоналістичні імпульси відіграли вирішальну роль. Його націоналістичний світогляд пропагував опору на власні сили і виступав за колективне процвітання, що відповідало його баченню внутрішнього спокою та економічного прогресу.

Ці характеристики націоналізму Мао суттєво вплинули на його підхід до управління, стратегію міжнародних відносин та адаптацію марксистських принципів до китайського контексту. Його націоналістичний запал сформував основні постулати маоїзму, що вплинули на різні аспекти китайського суспільства і політики під час його правління [Modongal, Lu 2016]. Маоїстський націоналізм, незважаючи на своє марксистське походження, ставив на перше місце національну єдність і суверенітет, прагнучи усунути іноземний вплив і консолідувати силу Китаю. Він значною мірою сформував китайську політичну думку і практику під час правління Мао, спрямовуючи політику і дії на досягнення внутрішньої стабільності та незалежності на світовій арені.

Період після Мао

Постмаоїстський націоналізм – це етап еволюції китайського націоналізму, що відзначається помітними змінами в політичному та ідеологічному ландшафтах Китаю. Для нього характерний поворот Комуністичної партії Китаю від марксизму і маоїзму до націоналізму, що відповідає глобальним змінам і зростанню немарксистських ідей у Китаї. Наголос на етнічній єдності та процвітанні всіх етносів, що відображає прихильність КПК до національної згуртованості та добробуту населення [Guo 2019]. Відродження впевненості у власних силах і національної гордості, що знаменує прагнення дистанціюватися від іноземного впливу та утвердити суверенітет Китаю. Відродження китайської культури та посилення уваги до культурної ідентичності з метою відновлення зв'язку зі спадщиною і традиціями. Пізніше це стало основою для провадження президентом Сі Цзіньпіном «Китайської мрії», в основі якої лежить новий націоналізм, спрямований на велике омолодження Китаю і глобальне лідерство.

Націоналізм після Мао залишив незгладимий відбиток на китайській ідентичності, політиці та суспільстві. Він підкреслює етнічну єдність, упевненість у власних силах, культурне відродження та національну гордість. Ба більше, він формує зовнішню політику Китаю та ідеологічну переорієнтацію КПК, акцентуючи увагу на націоналізмі як ключовому аспекті китайської ідентичності та політичного ландшафту [Townsend 1992].

«Китайська мрія» Сі Цзіньпіна втілює бачення, тісно пов'язане з його лідерством у Комуністичній партії Китаю, і позначає головні амбіції Китаю. Це бачення полягає у досягненні «двох сотень»: перша столітня мета полягає у тому, щоб Китай став «помірно заможним суспільством» приблизно до 2020 р., що збігається зі 100-річчям Комуністичної партії Китаю; друга столітня мета передбачає повну модернізацію Китаю як повністю розвиненої нації приблизно до 2049 р., що збігається зі 100-річчям Китайської Народної Республіки. Китайська мрія складається з чотирьох стовпів: сильний Китай в економічній, політичній, дипломатичній, науковій і військовій сферах. Вона слугує об'єднуючою концепцією, спрямованою на зміцнення національної єдності та прищеплення почуття гордості. Окрім того, вона підкреслює важливість омолодження Китаю і його зростаючу роль як глобальної держави [Van Dongen 2019].

Ця концепція тісно пов'язана з проактивною формою націоналізму, що виховує патріотизм і підкреслює гордість за досягнення нації. «Китайська мрія» слугує інструментом культивування колективного почуття національної єдності та гордості, підкреслюючи прагнення Китаю до омолодження та його позиціонування на світовій арені [Pankaj 2023].

Окрім того, «Думка Сі Цзіньпіна про соціалізм з китайською специфікою в нову епоху» була закріплена в Конституції Комуністичної партії. Ця ідеологія наголошує на омолодженні нації, керівній ролі КПК та модернізації Китаю. Також навколо Сі Цзіньпіна фактично сформувався культ особистості, що проявляється у різних засобах масової інформації, таких як книги, кінофільми, музика та інші культурні продукти, що оспівують його лідерство. Це сприяло створенню образу сильного централізованого керівництва під його проводом. Не в останню чергу лідерство Сі Цзіньпіна асоціюється з більш напористою

зовнішньою політикою, особливо у відносинах Китаю зі США та його територіальними претензіями в Південно-Китайському морі [Zhao 2014].

Китайський культурний націоналізм

Китайський культурний націоналізм справді є важливим напрямом китайського націоналізму, що робить акцент на культурній спадщині та ідентичності, притаманній китайському народові. Ця точка зору шанує довгу і багату історію китайської цивілізації, виступаючи за її вшанування і збереження як ключових компонентів національної ідентичності.

Протягом усього ХХ ст. китайський культурний націоналізм був наріжним каменем китайського націоналізму, слугуючи засобом виховання колективного почуття гордості та єдності серед населення [措科 2006]. Він проявляється у різних формах, таких як просування і збереження традиційної китайської культури, надання пріоритету китайській мові у формі путунхуа, відзначення китайських пам'ятних дат і традиційних свят. Ці зусилля спрямовані на зміцнення особливої культурної ідентичності та посилення спільного почуття приналежності серед китайських громад у світі.

Китайський культурний націоналізм слугує інструментом для утвердження культурного впливу Китаю на світовій арені. Він функціонує як відповідь на те, що сприймається як західний культурний імперіалізм, пропонуючи протипоказ, стверджуючи багатство і значущість китайського культурного внеску. Ця форма націоналізму відіграє важливу роль у формуванні китайської ідентичності та має значний вплив на траєкторію розвитку китайської політики та суспільства [萧功秦 1996]. Підкреслюючи культурну спадщину та ідентичність, він сприяв формуванню почуття єдності та стійкості серед китайського населення, а також утвердженню культурної самобутності Китаю на міжнародній арені.

Китайські дослідники у цілому дають дуже позитивну оцінку ролі культурного націоналізму в суспільних процесах сьогоденного Китаю, наголошуючи на протистоянні імперіалізму та «надмірній вестернізації» [杨思信2002; 措科 2006]

Китайський кібернаціоналізм

Китайський кібернаціоналізм (або онлайн-націоналізм) – це явище, пов'язане з розквітом націоналістичних настроїв в онлайн-сфері у Китаї. Він охоплює використання Інтернету і різних соціальних мереж для вираження та пропаганди націоналістичних ідеологій, які часто збігаються з політикою китайського уряду [卜建华 2010b]. Цей віртуальний націоналізм має значний вплив, коли Інтернет-користувачі палко захищають інтереси Китаю і засуджують уявних супротивників як усередині країни, так і на міжнародному рівні [Jiang 2012].

Цей кібернаціоналізм є силою із широкомасштабними наслідками, що впливають як на внутрішню політику, так і на дипломатичні відносини Китаю на світовій арені. Зокрема, він спричинив появу таких груп, як «маленькі рожеві» (小粉红), відомих своєю стійкою підтримкою Комуністичної партії Китаю та вмінням мобілізувати громадську думку [卜建华 et al. 2016].

Термін «маленькі рожеві» позначає когорту пасіонарних молодих китайських націоналістів, які беруть активну участь в онлайн-платформах. Ці люди вирізняються сильним патріотизмом і активною підтримкою китайського уряду та його політики. Серед особливостей, пов'язаних із «маленькими

рожевими», варто відзначити їх переважну демографічну структуру, що складається переважно з молодих жінок у віці від 18 до 24 років, значна частина яких походить із міст третього і четвертого ешелонів у Китаї.

Незважаючи на заборону в Китаї таких платформ, як Twitter та Instagram, «рожеві» беруть активну участь у цих соціальних мережах. Їхня онлайн-активність часто обертається навколо різноманітних інтересів, таких як подорожі, музика, знаменитості та кумедні новини. Сам термін виник на платформі «Літературне місто Цзіньцзян» (晋江文学城), де користувачі висловлювали різку критику за пости з негативними новинами.

«Маленьких рожевих» нерідко порівнюють із хунвейбінами часів Культурної революції, підкреслюючи їхні спільні характеристики як ініціативних, патріотично налаштованих молодих людей, відданих своїй країні. Термін «рожеві» поступово став охоплювати різні форми онлайн-націоналізму в Китаї, які в сукупності сприяють розвитку кібернаціоналізму.

«Маленькі рожеві» привернули до себе увагу, зокрема, своєю роллю у розпалюванні провєсних настроїв, що стало очевидним під час російського вторгнення в Україну. Хоча зберігаються підозри щодо участі у їхній діяльності державних органів, проте, як правило, їх уважають добровільними й активними Інтернет-користувачами, щиро зацікавленими в добробуті своєї країни. «Маленькі рожеві» найбільш активні на платформах соціальних мереж, таких як Twitter та Instagram, які заборонені в Китаї. Це відрізняє їх від таких груп, як «умаодан» (五毛党) або «Водна армія Інтернету» (网络水军), яким, як уважається, платять за просування урядової політики.

Вони висловлюють сильні націоналістичні настрої, рішуче захищаючи китайський уряд і водночас пропагуючи позитивне зображення «китайської моделі» та її досягнень. Ця група займається організацією кампаній онлайн, організовуючи колективні акції, спрямовані на події, що викликають широкий націоналістичний резонанс. Часто вони присутні там, де патріотичні настрої особливо високі. Незважаючи на блокування західних соціальних мереж у Китаї, «рожеві» стратегічно використовують такі платформи, як Twitter та Instagram, для пропаганди своїх націоналістичних ідей. Їхня культурна і політична впевненість очевидна, оскільки вони пишаються досягненнями свого режиму і висловлюють зневагу до західних політичних цінностей. Ця тактика значно посилила вплив «рожевих» у відстоюванні та захисті китайського націоналізму в цифровій сфері.

Патріотизм, виражений через ці онлайн-групи, часто підживлюється почуттям гордості за досягнення нації, прагненням до світового визнання та відданістю відстоюванню національних інтересів у різних сферах. Характерно, що китайський кібернаціоналізм майже повністю відходить від наративу жертви та частіше звертається до наративу «сильної держави».

Китай – Тайвань і Китай – Гонконг

У контексті відносин із Тайванем китайський націоналізм обертається навколо теми возз'єднання. Китайський уряд рішуче стверджує, що Тайвань є невід'ємною частиною Китаю, керуючись історичними претензіями та глибоко вкоріненим почуттям національної ідентичності. Цей наратив є рішуче антисепаратистським, підкреслюючи тверду опозицію китайського уряду до будь-яких кроків у напрямі незалежності Тайваню. Він постійно застерігає від

таких дій і зберігає можливість застосування сили для запобігання будь-яким спробам здобуття незалежності.

Невід'ємною частиною цих націоналістичних наративів є принцип «одного Китаю», який підкреслює переконання, що існує лише один легітимний Китай і що Тайвань є невід'ємною частиною цієї єдиної нації. Китай вимагає визнання цього принципу від країн, які прагнуть установити дипломатичні зв'язки, і наполягає на розриві відносин із Тайванем задля збереження відносин із материком.

По суті, націоналістичні наративи Китаю у відносинах між двома протоками зосереджені на возз'єднанні з Тайванем, антисепаратизмі та твердому дотриманні принципу «одного Китаю» [Chen 2019]. Ці наративи віддзеркалюють історичні претензії Китаю на Тайвань, його сприйняття Тайваню як невід'ємної складової частини національної ідентичності та непохитну позицію проти будь-якого руху до незалежності Тайваню.

Наратив китайського уряду щодо відносин між протоками значною мірою спирається на націоналізм для підтримки своєї позиції. Центральним елементом цього наративу є ідея возз'єднання Тайваню з Китаєм і суворе дотримання принципу «одного Китаю». Тайвань розглядається як невід'ємна частина Китаю, і будь-які спроби здобути незалежність викликають рішучу протидію, навіть із потенційним застосуванням сили для захисту територіальної цілісності та суверенітету Китаю [周平 2010]. Історичні наративи відіграють ключову роль у посиленні цих вимог, підкреслюючи історичні зв'язки Китаю з Тайванем і його важливе місце в китайській національній ідентичності. Уряд зображує возз'єднання як вирішальний крок у відродженні Китаю і відновленні його історичної величі. По суті, ці націоналістичні наративи слугують для раціоналізації дій Китаю у відносинах між двома протоками, підкреслюючи імператив возз'єднання Тайваню, принцип єдиного Китаю та історичний зв'язок між Китаєм і Тайванем. Ці наративи підкреслюють прагнення Китаю запобігти будь-яким крокам до незалежності Тайваню, водночас стверджуючи невід'ємну роль Тайваню в національній ідентичності Китаю.

Антияпонські наративи

Панівні антияпонські настрої в Китаї зумовлені історичними конфліктами та вкоріненими націоналістичними наративами. Вони сягають корінням у травматичний досвід різних періодів, включаючи Першу китайсько-японську війну, Боксерське повстання і особливо звірства Другої китайсько-японської війни. Тривала гіркота також поширюється на суперечки щодо історичних підручників і повоєнних дій Японії, що сприяє глибоко вкоріненому невдоволенню в Китаї.

Ці настрої помітно виражені в китайському суспільстві, про що свідчить опитування Всесвітньої служби ВВС, проведене у 2017 р., яке показало, що 75% жителів материкового Китаю негативно ставляться до впливу Японії, тоді як лише 22% висловили позитивну думку [Tian 2022]. Сучасна націоналістична пропаганда та сплеск китайського націоналізму ще більше підживлюють ці антияпонські настрої, посилюючи неприязнь громадськості до навіть незначних проявів японської культури в Китаї.

В останні роки ці настрої помітно посилилися, що призвело до широкої громадської реакції проти будь-яких проявів японської культури в Китаї. Це

перетворилося на суттєвий компонент суспільних настроїв, особливо в контексті історичних і територіальних суперечок між двома країнами. Наприкінці 2023 р. в Китаї здійнялася чергова хвиля антияпонських настроїв: уряд Китаю та його ЗМІ бурхливо відреагували на план Японії скинути в море очищені стічні води з атомної електростанції Фукусіма. Незважаючи на схвалення Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ), невдоволення Китаю не вщухало. Китайські ЗМІ поширювали неправдиву інформацію про небезпечність викиду, розпалюючи гнів і побоювання серед мільйонів китайських громадян [GT Voice: West ignores nuclear contamination... 2023]. У відповідь на дії Японії китайський уряд наклав заборону на імпорту японських морепродуктів – стратегічний крок, спрямований на заподіяння економічної шкоди. Націоналістичні користувачі китайських мереж посилювали безпідставні звинувачення щодо забрудненої риби та ризиків для здоров'я, закликаючи до бойкоту японських продуктів. Викид очищених стічних вод спричинив регіональні протести, хвилю антияпонських дописів та відео в китайських соцмережах із закликами бойкоту японських товарів та появу вивісок із написами «японцям вхід заборонено» на різних приватних закладах.

Таким чином, реакція китайського уряду на рішення Японії щодо стічних вод Фукусіми була позначена сильною опозицією і поширенням дезінформації через медіаканали, що підживлювало громадське обурення і побоювання у Китаї. Ці панівні настрої підкреслюють глибокий вплив історичних образ і націоналістичних впливів на сучасні відносини між Китаєм і Японією.

Траєкторія розвитку китайського націоналізму у ХХ ст. розходилася із західними ідеалами, що сприяло посиленню антизахідних настроїв із кількох причин. По-перше, колективна пам'ять про період від опіумних війн до Другої світової війни, відомий як «століття приниження», глибоко закарбувала сприйняття Китаю як жертви послідовних іноземних вторгнень і домінування. По-друге, глобалізація зруйнувала романтизовані уявлення про Захід, оголивши темні боки вестернізації, переплетені з гірким досвідом колоніалізму та експлуатації Китаю [罗志田 1998]. По-третє, суперечливі ініціативи з відродження традиційних китайських цінностей, таких як конфуціанство, зіткнулися зі спробами перейняти західні практики, включаючи заміну китайської писемності на західний алфавіт. Ця культурна напруженість загострила настрої проти Заходу. Нарешті, контроль Комуністичної партії Китаю над засобами масової інформації постійно посилює антизахідні та прокитайські наративи, що сприяло поширенню націоналізму, який є протиположним до західних цінностей. Ці чинники разом сприяли зростанню антизахідних настроїв у Китаї.

Рух «Четвертого травня» 1919 р. став переломним моментом, що ознаменував нову еру інтелектуального підйому та культурної переоцінки. Прагнення до модернізації, антиімперіалістичні настрої та пошук чіткої національної ідентичності стали центральними темами, заклавши основу для виникнення КПК та Гоміньдану. Наступні роки стали свідками взаємодії цих двох сил, які намагалися втілити бачення відродженого Китаю, але суттєво відрізнялися за своїми ідеологічними засадами та підходами.

Складна взаємодія націоналізму, комунізму та регіональних ідентичностей розгорталася на тлі зовнішнього тиску, включаючи японське вторгнення та окупацію під час Другої китайсько-японської війни. Стійкість китайського

націоналізму в цей період, прикладом якої став єдиний фронт проти іноземних агресорів, стала визначальною рисою епохи.

Після Другої світової війни було створено Китайську Народну Республіку під керівництвом КПК, що ще більше сформувало контури китайського націоналізму. Наратив змістився від антиімперіалістичної боротьби до соціалістичного будівництва з акцентом на самодостатності та ідеологічній чистоті. Культурна революція, бурхливий період, позначений політичними потрясіннями та соціокультурними трансформаціями, відобразила зусилля КПК, спрямовані на консолідацію влади та переформування національного наративу.

Кінець XX ст. став свідком трансформаційного етапу, пов'язаного з відкриттям Китаю та економічними реформами під керівництвом Ден Сяопіна. Економічне процвітання у поєднанні з переоцінкою соціалістичних принципів призвело до нюансованого прояву націоналізму, який охопив як патріотичний запал, так і прагнення до світового визнання. Протести на площі Тяньаньмень 1989 р., хоч і придушені, підкреслили постійну актуальність демократичних ідеалів у дискурсі китайського націоналізму.

Коли ми розмірковуємо про шлях китайського націоналізму у XX ст., стає очевидним, що його еволюція визначалася складною взаємодією історичних, політичних і соціокультурних чинників. Чи то в прагненні до модернізації, опору іноземній агресії, чи то в прагненні до глобальної популярності китайський націоналізм продемонстрував стійкість, адаптивність і здатність до трансформації. Оскільки Китай продовжує відігравати дедалі помітнішу роль на світовій арені у XXI ст., розуміння історичних підвалин і траєкторій розвитку його націоналістичних настроїв залишається важливим для розуміння складнощів, які визначають сучасну китайську ідентичність та її взаємодію зі світом.

ЛІТЕРАТУРА

Airaksinen, T.H. Imperialism and Nationalism as May Fourth Movement Discourses. *Studia Orientalia Electronica*. 2014. Vol. 2. P. 1–15.

Brown, K. The Narratives of the Communist Party of China. 2019. URL: <https://blogs.kent.ac.uk/munitions-of-the-mind/2019/02/06/the-narratives-of-the-communist-party-of-china/> (дата звернення: 26.10.2023)

Chen, B. Sovereignty or identity?: Significance of the Diaoyutai/Senkaku Islands dispute for Taiwan. In *Asia in International Relations*. 2017. P. 86–96.

Chen, J.T. The May Fourth Movement Redefined. *Modern Asian Studies*. 1970. 4(1). P. 63–81.

Chong, J.I. Popular narratives versus Chinese history: Implications for understanding an emergent China. *European Journal of International Relations*. 2014. 20(4). P. 939–964.

Chong, K.R. Cheng Kuan-ying (1841-1920): A Source of Sun Yat-sen's Nationalist Ideology? *The Journal of Asian Studies*. 1969. 28(2). P. 247–267.

Coble, P.M. China's «New Remembering» of the Anti-Japanese War of Resistance, 1937–1945. *The China Quarterly*. 2007. 190. P. 394–410.

Guo Yingjie. From Marxism to nationalism: The Chinese Communist Party's discursive shift in the post-Mao era. *Communist and Post-Communist Studies*. 2019. Volume 52. Issue 4. P. 355–365.

GT Voice: West ignores nuclear contamination, but focuses on anti-China stance. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202308/1297077.shtml> (дата звернення: 05.10.2023).

Jiang, Y. Cyber-nationalism in China challenging western media portrayals of Internet censorship in China. 2012. North Terrace: University of Adelaide Press.

Kaufman A.A. The «Century of Humiliation» and China's National Narratives. Testimony before the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on «China's Narratives Regarding National Security Policy». 2011. URL: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/3.10.11Kaufman.pdf> (дата звернення: 1.10.2023).

Mao P. 'Loving Nation' and 'Subjugated Nation': Popular narratives of the nation in early twentieth-century Shanghai. *East Asian Journal of Popular Culture*. 2018. Volume 4. Issue 2. P. 221–236.

Meisner, M. Cultural Iconoclasm, Nationalism and Internationalism in the May Fourth Movement. In B. I. Schwartz (Ed.), *Reflections on the May Fourth Movement: A Symposium*. 1972. Vol. 44. P. 14–22.

Mitra, S. China's May Fourth Movement: New Narratives and Perspectives (1st ed.). 2013. Routledge India.

Mitter, R. 1911: The Unanchored Chinese Revolution. *The China Quarterly*. 2011. 208. 1009–1020.

Modongal, S., Lu Zhouxiang. Development of nationalism in China. *Cogent Social Sciences*. 2016. Vol. 2, Issue 1, 1–7.

Pankaj, E. The May Fourth Movement in Xi Jinping's China. *The Diplomat*. 2023. URL: <https://thediplomat.com/2023/05/the-may-fourth-movement-in-xi-jinpings-china/> (дата звернення: 20.09.2023)

Pye, L.W. *The spirit of Chinese politics*. 1992. Harvard University Press.

Tan, A.C., & Chen, B. China's Competing and Co-opting Nationalisms: Implications to Sino-Japanese Relations. *Pacific Focus*. 2013. 28(3). P. 365–383.

Tian, M. The Legacy of the Second Sino-Japanese War in the People's Republic of China: Mapping the Official Discourses of Memory. *The Asia-Pacific Journal*. 2022. Vol. 20. Issue 2. Num. 4. P. 1–17.

Townsend, J. Chinese Nationalism. *The Australian Journal of Chinese Affairs*. 1997. Vol. 27. P. 97–130.

Van Dongen, E. Of Post-Isms and May Fourth. In *Realistic Revolution: Contesting Chinese History, Culture, and Politics after 1989*. 2019. P. 164–195.

Zhang Yonghong. Analyzing the Connotation of Mao Zedong's Nation. *International Journal of Social Science Studies*. 2013. Vol. 2. № 1. P. 65–69.

Zhao, D. An angle on nationalism in China today: attitudes among Beijing students after Belgrade 1999. *The China Quarterly*. 2002. Vol. 172. P. 885–905.

Zhao, D. *The power of Tiananmen: State-society relations and the 1989 Beijing student movement*. 2001. University of Chicago Press.

Zhao Suisheng. *A nation-state by construction: Dynamics of modern Chinese nationalism*. 2004. Stanford University Press.

Zhao Suisheng. Foreign policy implications of Chinese nationalism revisited: The strident turn. In *Construction of Chinese Nationalism in the Early 21st Century*. 2014. P. 17–35.

Zheng, D. Modern Chinese nationalism and the awakening of self-consciousness of the Chinese Nation. *International journal of anthropology and ethnology*. 2019. Vol. 3. P. 11.

Wang, Z. «National Humiliation, History Education, and the Politics of Historical Memory: Patriotic Education Campaign in China». *International Studies Quarterly*. 2008. Volume 52. Issue 4. P. 783–806.

卜建华。中国网络民族主义的意识形态功能探析。东岳论丛。2010a。04, 163–167。

卜建华。网络民族主义思潮对青年政治社会化的影响。中国青年政治学院学报。2010b。02, 63–67。

卜建华、高菲菲、张宗伟。新媒体时代我国网络意识形态安全所面临的挑战及应对措施。党史博采(理论)。2018。02, 64–66。

措科。文化民族主义解析。青海师专学报, 教育科学。2006。S2, 14–16。

罗志田。近代中国民族主义的研究取向与反思。四川大学学报(哲学社会科学版)。1998。01。

任丙强。中国民族主义的重新兴起: 原因、特征及其影响。学海。2004。01, 78–82。

王小东。当代中国民族主义论。战略与管理。2000。05, 69–82。

萧功秦。中国民族主义的历史与前景。战略与管理。1996。02。

杨思信。近代文化民族主义论略。青海师范大学学报(哲学社会科学版)。2002。02, 51–55。

郑大华。中国近代民族主义与中华民族自我意识的觉醒。民族研究。2013。03, 1–14+123。

周平。中国民族政策价值取向分析。当代世界与社会主。2010。02, 135–141。

REFERENCES

Airaksinen, T.H. (2014). Imperialism and Nationalism as May Fourt Movement Discourses. *Studia Orientalia Electronica*, Vol. 2, 1–15.

Brown, K. (2019). The Narratives of the Communist Party of China. URL: <https://blogs.kent.ac.uk/munitions-of-the-mind/2019/02/06/the-narratives-of-the-communist-party-of-china/> [accessed on 26.10.2023]

Chen, B. (2017). Sovereignty or identity?: Significance of the Diaoyutai/Senkaku Islands dispute for Taiwan. In *Asia in International Relations* (pp. 86-96). Routledge.

Chen, J.T. (1970). The May Fourth Movement Redefined. *Modern Asian Studies*, 4(1), 63–81.

Chong, J.I. (2014). Popular narratives versus Chinese history: Implications for understanding an emergent China. *European Journal of International Relations*, 20(4), 939–964.

Chong, K.R. (1969). Cheng Kuan-ying (1841-1920): A Source of Sun Yat-sen's Nationalist Ideology? *The Journal of Asian Studies*, 28(2), 247–267.

Coble, P. M. (2007). China's «New Remembering» of the Anti-Japanese War of Resistance, 1937–1945. *The China Quarterly*, 190, 394–410.

Guo Yingjie (2019). From Marxism to nationalism: The Chinese Communist Party's discursive shift in the post-Mao era. *Communist and Post-Communist Studies*, Volume 52, Issue 4, pp. 355–365.

GT Voice: West ignores nuclear contamination, but focuses on anti-China stance. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202308/1297077.shtml> [accessed on 05.10.2023]

Jiang, Y. (2012). Cyber-nationalism in China challenging western media portrayals of Internet censorship in China. North Terrace: University of Adelaide Press.

Kaufman A.A. (2011). The «Century of Humiliation» and China's National Narratives. Testimony before the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on «China's Narratives Regarding National Security Policy». URL: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/3.10.11Kaufman.pdf> [accessed on 1.10.2023]

Mao P. (2018). 'Loving Nation' and 'Subjugated Nation': Popular narratives of the nation in early twentieth-century Shanghai. *East Asian Journal of Popular Culture*, Volume 4, Issue 2, pp. 221–236.

Meisner, M. (1972). Cultural Iconoclasm, Nationalism and Internationalism in the May Fourth Movement. In B. I. Schwartz (Ed.), *Reflections on the May Fourth Movement: A Symposium*, Vol. 44, pp. 14–22.

Mitra, S. (Ed.). (2023). *China's May Fourth Movement: New Narratives and Perspectives* (1st ed.). Routledge India.

Mitter, R. (2011). 1911: The Unanchored Chinese Revolution. *The China Quarterly*, 208, 1009–1020.

Modongal, S., Lu Zhouxiang (2016). Development of nationalism in China. *Cogent Social Sciences*, Vol. 2, Issue 1, 1–7.

Pankaj, E. (2023). The May Fourth Movement in Xi Jinping's China. *The Diplomat*, URL: <https://thediplomat.com/2023/05/the-may-fourth-movement-in-xi-jinpings-china/> [accessed on 20.09.2023]

Pye, L.W. (1992). *The spirit of Chinese politics*. Harvard University Press.

Tan, A.C., & Chen, B. (2013). China's Competing and Co-opting Nationalisms: Implications to Sino-Japanese Relations. *Pacific Focus*, 28(3), 365–383.

Tian, M. (2022). The Legacy of the Second Sino-Japanese War in the People's Republic of China: Mapping the Official Discourses of Memory. *The Asia-Pacific Journal*, Vol. 20, Issue 2, Num. 4, 1–17.

Townsend, J. (1992). Chinese Nationalism. *The Australian Journal of Chinese Affairs*, 27, 97–130.

Van Dongen, E. (2019). Of Post-Isms and May Fourth. In *Realistic Revolution: Contesting Chinese History, Culture, and Politics after 1989*, pp. 164–195.

Zhang Yonghong (2013). Analyzing the Connotation of Mao Zedong's Nation. *International Journal of Social Science Studies*, Vol. 2, No 1, pp. 65–69.

Zhao, D. (2002). An angle on nationalism in China today: attitudes among Beijing students after Belgrade 1999. *The China Quarterly*, 172, 885–905.

Zhao, D. (2001). *The power of Tiananmen: State-society relations and the 1989 Beijing student movement*. University of Chicago Press.

Zhao Suisheng (2004). *A nation-state by construction: Dynamics of modern Chinese nationalism*. Stanford University Press.

Zhao Suisheng (2014). Foreign policy implications of Chinese nationalism revisited: The strident turn. In *Construction of Chinese Nationalism in the Early 21st Century* (pp. 17–35). Routledge.

Zheng, D. (2019). Modern Chinese nationalism and the awakening of self-consciousness of the Chinese Nation. *International journal of anthropology and ethnology*, Vol. 3, 11.

Wang, Z. (2008). «National Humiliation, History Education, and the Politics of Historical Memory: Patriotic Education Campaign in China». *International Studies Quarterly*, Volume 52, Issue 4, pp. 783–806.

Bu Jianhua (2010a). Zhongguo wangluo minzuzhuyi de yishi xingtai gongneng tanxi. *Dong yue luncong*, 04, 163-167. (In Mandarin Chinese)

Bu Jianhua (2010b). Wangluo minzuzhuyi sichao dui qingnian zhengzhe shehuihua de yingxiang. *Zhongguo qingnian zhengzhi xueyuan xuebao*, 02, 63–67. (In Mandarin Chinese)

Bu Jianhua, Gao Feifei, Zhang Zongwei (2018). Xin meiti shidai woguo wangluo yishi xingtai anquan suo mianlin de tiaozhan ji yingdui cuoshi. *Dang shi bocai*, 02, 64–66. (In Mandarin Chinese)

Cuo Ke (2006). Wenhua minzuzhuyi fenxi. *Qinghai shizhuan xuebao*, S2, 14–16. (In Mandarin Chinese)

Luo Zhitian (1998). Jindai zhongguo minzuzhuyi de yanjiu quxiang yu fansi. *Sichuan daxue xuebao*, 01. (In Mandarin Chinese)

Ren Bingqiang (2004). Zhongguo minzuzhuyi de chongxin xingqi: yuanyin, tezheng ji qi yingxiang. *Xuehai*, 01, 78–82. (In Mandarin Chinese)

Wang Xiaodong (2000). Dangdai Zhongguo minzuzhuyilun. *Zhanlue yu guanli*, 05, 69-82. (In Mandarin Chinese)

Xiao Gongqin (1996). Zhongguo minzuzhuyi de lishi yu qianjing. *Zhanlue yu guanli*, 02. (In Mandarin Chinese)

Yang Sixin (2002). Jindai wenhua minzuzhuyi lilun. *Qinghai shifan daxue*, 02, 51–55. (In Mandarin Chinese)

Zheng Dahua (2013). Zhongguo jindai minzuzhuyi yu zhonghua minzu ziwo yishi de juexing. *Minzu yanjiu*, 03, 1–14+123. (In Mandarin Chinese)

Zhou Ping (2010). Zhongguo minzu zhengce jiazhi quxiang fenxi. *Dangdai shijieyu shehuizhuyi*, 02, 135-141. (In Mandarin Chinese)

Стаття надійшла до редакції 15.11.2023